

Informator prawny dla kościołów i związków wyzn.

Autor tekstu: **Ernest Zienkiewicz**

Tworzenie nowych kościołów i innych związków wyznaniowych

Tworzeniu nowych kościołów i innych związków wyznaniowych poświęcony został Dział III ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. Prawo ich tworzenia realizowane jest przez złożenie w Departamencie Wyznań Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji deklaracji (prawo złożenia deklaracji przysługuje co najmniej 15 obywatelom polskim posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych) oraz wpis do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych. Zasady i sposób prowadzenia rejestru określone zostały w rozporządzeniu Ministra — Kierownika Urzędu do Spraw Wyznań z 12 lipca 1989 r. (Dz. U. nr 46, poz. 249).

Późniejsze zmiany statutu kościoła lub innego związku wyznaniowego wpisanego do rejestru dokonuje się w trybie obowiązującym przy ich tworzeniu.

Deklaracja powinna zawierać: 1) informację o podstawowych założeniach doktrynalnych wyznania, 2) listę osób zgłaszających, zawierającą imiona i nazwiska, obywatelstwo, datę urodzenia, miejsce zamieszkania i własnoręczne podpisy, 3) adres tymczasowej siedziby kościoła lub innego związku wyznaniowego, 4) statut.

Statut powinien określać w szczególności: 1) nazwę kościoła lub innego związku wyznaniowego różną od nazw innych organizacji, 2) teren działania i siedzibę władz, 3) cele działalności i zasady ich realizacji, 4) organy i ich kompetencje, 5) źródła finansowania, 6) tryb dokonywania zmian statutu, 7) sposób rozwiązania kościoła lub innego związku wyznaniowego i przeznaczenie pozostałego majątku.

Odmowa przyjęcia deklaracji w formie decyzji administracyjnej następuje, jeżeli deklaracja nie zawiera wymaganych przez ustawę informacji, nie uzupełnionych w terminie trzydziestu dni od wezwania Departamentu Wyznań MSWiA lub jeżeli deklaracja zawiera postanowienia pozostające w sprzeczności z przepisami ustaw chroniących bezpieczeństwo publiczne, porządek, zdrowie lub moralność publiczną albo podstawowe prawa i wolności innych osób. Decyzje powinny być wydane w terminie 2 miesięcy od daty zgłoszenia deklaracji. Od decyzji tych przysługuje prawo skargi do Naczelnego Sądu Administracyjnego w trybie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego.

Wykreśleniu z rejestru decyzją Departamentu Wyznań MSWiA kościół lub inny związek wyznaniowy, który zawiadomił Departament Wyznań MSWiA o zaprzestaniu swojej działalności a także kościół lub inny związek wyznaniowy, który nie przejawiał swojej działalności w okresie dwóch lat. W tych przypadkach od decyzji o wykreśleniu z rejestru przysługuje prawo skargi do Naczelnego Sądu Administracyjnego w trybie przepisów K.p.a.

Zgodnie z treścią art. 25 ust. 5 Konstytucji z 1997 r. określenie stosunków pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a innymi niż Kościół Katolicki kościołami oraz związkami wyznaniowymi następować powinno w drodze ustaw indywidualnych uchwalanych na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami. Kościół lub inny związek wyznaniowy, którego sytuacja prawna i majątkowa została uregulowana w odrębnej ustawie podlega wykreśleniu z rejestru.

Autonomia i samorząd związków wyznaniowych. Ochrona wolności sumienia i religii

Niezależność od państwa wszystkich kościołów i związków wyznaniowych przy wykonywaniu funkcji religijnych potwierdza Konstytucja z 1997 r. oraz ustawa z 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Obowiązujące przepisy przyznają im prawo rządzenia się w swoich sprawach własnym prawem (autonomia) oraz prawo samorządowego wykonywania władzy duchownej i zarządzania swoimi sprawami (samorząd). Granice swobodnego działania kościołów i związków wyznaniowych wytyczają przepisy ogólnie obowiązujących ustaw, jeśli ustawy wyznaniowe nie zawierają odmiennych postanowień.

Kościoły i inne związki wyznaniowe oraz ich działalność podlegają ochronie prawnej, w granicach określonych w ustawach.

Ochronie wolności sumienia i religii poświęcone zostały przepisy Kodeksu Karnego z 1969 r. zawarte w rozdziale XXVIII „Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania”. Zawierają one przestępstwa: dyskryminacji na tle bezwyznaniowości lub przynależności wyznaniowej; lżenia, wyszydzania lub poniżania grupy ludności lub poszczególnej osoby z powodu jej bezwyznaniowości lub przynależności wyznaniowej, a także dopuszczenia się z takiego powodu czynnej napaści; złośliwego przeszkadzania pogrzebowi lub uroczystościom żałobnym, albo znieważanie zwłok, prochów ludzkich lub miejsca spoczynku zmarłego; obrażania uczuć religijnych innych osób przez działania polegające publicznym znieważaniu przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Art. 196 kodeksu karnego z 1969 r. przewiduje przestępstwo zmuszania do podjęcia czynności religijnej lub do udziału w obrzędzie religijnym, albo do powstrzymania się od takiej czynności lub obrzędu. Zmuszanie może przyjąć formę przemocy albo groźby bezprawnej. Nie dotyczy to zmuszania małoletnich w sytuacji, gdy ma to miejsce:

- w ramach uprawnień wychowawczych
- przysługujących rodzicom lub prawnym opiekunom dziecka pod warunkiem, że
- nie przekracza to pewnego stopnia intensywności.

Kodeks karny z 1969 r. nie przewiduje ochrony działalności kultowej (czyni to w art. 195 nowy kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. — Dz. U. Nr 88, poz. 553).

W świetle wyników ankiety wspomnieć należy o zasygnalizowanym przypadku braku interwencji policji mimo poinformowania jej o napadzie na grupę wyznaniową. Zaniechanie policji w takich przypadkach stanowi może naruszenie jej obowiązków określonych w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.) zaś zgodnie z art. 142 ust. 1 ustawy w brzmieniu „Policjant, który przy wykonywaniu czynności służbowych przekroczył uprawnienia lub nie dopełnił obowiązku, naruszając w ten sposób dobra osobiste obywatela, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5” wyczerpać także znamiona przestępstwa. Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa złożyć należy w takim przypadku w prokuraturze.

Wolność sumienia jako dobro osobiste podlega także ochronie w zakresie art. 23 i 24 kodeksu cywilnego z 1964 r. Zmiany zaistniałe w prawie cywilnym umożliwiają pokrzywdzonym szerszą ochronę ich dóbr osobistych. Zgodnie z art. 24 par. 1 k.c., osoba fizyczna, której dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem może żądać zaniechania tego działania, w razie dokonanego naruszenia może ona żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jej skutków, w szczególności żeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może ona również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Potwierdza to art. 448 k.c. w brzmieniu: „W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobra osobiste zostały naruszone odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Przepis art. 445 par. 3 stosuje się” **[1]**. Oznacza to, że pokrzywdzony może starać się także oprócz uzyskania np. przeprosin czy też usunięcia skutków naruszenia, o uzyskanie zadośćuczynienia pieniężnego. Przepisy dotyczące osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych. Naruszenie dóbr osobistych związków wyznaniowych nastąpić może w różny sposób przybierając np. formę wypowiedzi ustnej lub pisemnej.

Niezależnie od przepisów prawa cywilnego zgodnie z art. 31 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24) na wniosek zainteresowanej osoby fizycznej lub prawnej redaktor naczelny redakcji właściwego dziennika lub czasopisma jest obowiązany opublikować bezpłatnie rzeczową odpowiedź na stwierdzenie zagrażające dobrom osobistym, w tym wolności sumienia i wyznania.

Kościoły i inne związki wyznaniowe mogą składać wnioski do Trybunału Konstytucyjnego na zasadach i w trybie określonych w przepisach o Trybunale Konstytucyjnym.

Działalność kultoworeligijna

Kościoły i inne związki wyznaniowe korzystają z szerokiej swobody prowadzenia działalności kultoworeligijnej. Obejmuje ona organizowanie (zazwyczaj w kościołach i domach

modlitewnych, rzadziej poza nimi) nabożeństw i uroczystości kultowych.

Publiczna działalność kultoworeligijna nie podlega przepisom ustawy z dnia 5 lipca 1990 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz. U. Nr 51, poz. 297) i regulowana jest w oparciu o przepisy ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. oraz konkretyzujących ją ustaw indywidualnych. Prawo o zgromadzeniach ma natomiast zastosowanie w przypadku zebrań organizacji mających na celu działalność na rzecz formacji religijnej i kultu publicznego, ale jedynie w sytuacji, gdy zebranie ma miejsce na drodze i placu publicznym oraz w pomieszczeniach użyteczności publicznej.

Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. przyznaje wszystkim kościołom i wyznaniom uprawnienie do organizowania i publicznego sprawowania kultu.

Ze względu na dominację wyznania katolickiego dni ustawowo wolne od pracy ustalane są na podstawie niedziel i świąt katolickich. Zwolnienia od pracy i nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych, których sytuacja nie została określona w ustawie indywidualnej, następują w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 12 listopada 1990 r. (Dz. U. Nr 82, poz. 481).

Kościołom i związkom wyznaniowym przysługuje prawo udzielania posług religijnych w wojsku, zakładach wychowawczych i opiekuńczych, szpitalach, sanatoriach, prewentoriach, na koloniach i obozach organizowanych przez instytucje państwowe, w zakładach karnych, poprawczych a także w schroniskach dla nieletnich.

Działalność propagandowa

Kościoły i związki wyznaniowe dysponują prawem nauczania religii i propagowania jej w różny sposób, w tym za pośrednictwem prasy, książek i innych druków oraz filmów i środków audiowizualnych. W tym celu mogą wydawać czasopisma, książki, druki, zakładać i prowadzić wydawnictwa oraz zakłady poligraficzne, przy przestrzeganiu obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa. Wolne są od opłat celnych przesyłane z zagranicy dla osób prawnych kościołów i innych związków wyznaniowych darowizny w postaci maszyn, urządzeń i materiałów poligraficznych oraz papieru.

Kościoły i związki wyznaniowe mają prawo emitowania w radiu i telewizji programów religijno — moralnych, społecznych, kulturalnych w sposób określony w porozumieniach między władzami danego kościoła lub innego związku wyznaniowego a jednostkami publicznej radiofonii i telewizji. W świetle przeprowadzonej ankiety korzystanie z tego prawa jest w praktyce szczególnie utrudnione.

Kościoły i związki wyznaniowe mają prawo prowadzenia, związanej z wypełnianiem funkcji religijnych działalności kulturalnej i artystycznej oraz zakładania i prowadzenia w tym celu odpowiednich instytucji. Zasady organizowania imprez masowych uregulowano w ustawie z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. Nr 106, poz. 680). Ustawa określa m. in. warunki bezpieczeństwa imprez masowych, tryb wydawania zezwoleń na ich przeprowadzenie oraz zasady odpowiedzialności organizatorów tych imprez za szkody wyrządzone w miejscu i w czasie trwania imprezy masowej.

W rozumieniu ustawy przez imprezę masową należy rozumieć imprezę sportową, artystyczną lub rozrywkową, na której może być obecnych — w przypadku stadionu, innego obiektu nie będącego budynkiem lub terenu umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej — nie mniej niż 1000 osób, a w przypadku hali sportowej lub innego budynku umożliwiającego przeprowadzenie imprezy masowej — nie mniej niż 300 osób; nie są imprezami masowymi w rozumieniu ustawy imprezy odbywające się w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach, domach kultury i galeriach sztuki, a także imprezy organizowane w placówkach oświatowych, imprezy sportowe z udziałem sportowców niepełnosprawnych, imprezy organizowane w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży oraz imprezy rekreacyjne.

O ile przepisy ustawy nie stanowią inaczej, postępowanie w sprawach w niej określonych prowadzone są wg kodeksu postępowania administracyjnego.

Z wnioskiem o wydanie zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej, organizator imprezy masowej, nie później niż na 30 dni przed planowanym terminem rozpoczęcia imprezy, jest obowiązany wystąpić do wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, właściwego ze względu na miejsce przeprowadzenia imprezy, który wydaje zezwolenie na przeprowadzenie imprezy

masowej albo odmawia jego wydania w terminie 14 dni od dnia złożenia wniosku przez organizatora imprezy. Odmowa wydania zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej następuje wyłącznie w razie niespełnienia wymogów, o których mowa w art. 5 ust. 2 i 3 oraz w art. 7 ustawy. Wydanie zezwolenia na przeprowadzenie imprezy masowej lub odmowa jego wydania następuje w formie decyzji administracyjnej. Ponadto wójt, burmistrz albo prezydent miasta wydaje decyzję o zakazie przeprowadzenia imprezy masowej w przypadku zmiany warunków bezpieczeństwa decydujących o wydaniu zezwolenia na jej przeprowadzenie. Od decyzji o zakazie w obu przypadkach służy odwołanie do samorządowego kolegium odwoławczego, który rozpatruje je w terminie 14 dni od dnia jego wniesienia. W razie kolejnej decyzji negatywnej organizatorowi przysługuje skarga wnoszona bezpośrednio do Naczelnego Sądu Administracyjnego w terminie 30 dni od doręczenia decyzji samorządowego kolegium odwoławczego. Odwołanie jak i skarga na decyzję powinna zawierać: oznaczenie skarżącego, w tym miejsce zamieszkania lub siedzibę; wskazanie zaskarżonej decyzji; oznaczenie organu, którego działania odwołanie lub skarga dotyczy; określenie na czym polega naruszenie prawa oraz podpis osoby wnoszącej odwołanie lub skargę (w przypadku ustanowienia pełnomocnika załączyć należy pełnomocnictwo).

Ustawy wyznaniowe nakładają na organy państwowe obowiązek współdziałania z kościołami i innymi związkami wyznaniowymi w ochronie, konserwacji, udostępnianiu i upowszechnianiu zabytków architektury, sztuki i literatury religijnej, które stanowią integralną część dziedzictwa kultury.

Nauczanie religii

Warunki i sposób organizowania nauki religii w szkołach publicznych określa wydane na podstawie art. 12 ustawy o systemie oświaty z 7 września 1991 r. (Dz. U. nr 95, poz. 425, zm. w 1992 r., nr 26, poz. 113) rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992 r. (Dz. U. nr 36, poz. 155 z późn. zm.).

Wg par. 1 ust. 1 rozporządzenia, naukę religii i etyki organizuje się w publicznych szkołach podstawowych w ramach planu zajęć szkolnych dla uczniów, których rodzice (opiekunowie prawni) wyrażą takie życzenie. W przypadku szkół ponad podstawowych życzenie takie wyrazić mogą rodzice lub sami uczniowie. Po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu nauki religii i etyki decydują uczniowie. Nie określono zasad postępowania, w przypadku konfliktu pomiędzy wyborem rodzica i ucznia.

Życzenie, o którym wcześniej była mowa, wyrażane jest w najprostszej formie oświadczenia, które nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może natomiast zostać zmienione. Z treści par. 1 ust. 1 i 2 rozporządzenia wynika, iż życzenie takie składają wyłącznie rodzice (uczniowie) zainteresowani organizacją zajęć religii bądź etyki.

Uczestniczenie lub nie uczestniczenie w szkolnej nauce religii lub etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek w jakiejkolwiek formie. Lekcje religii organizowane są dla grupy co najmniej siedmiu uczniów danej klasy (oddziału), dla mniejszej liczby uczniów organizuje się grupy między klasowe. Jeżeli liczba zgłoszonych uczniów w szkole jest mniejsza niż siedmiu, naukę religii organizuje się w grupie międzyszkolnej lub w pozaszkolnym punkcie katechetycznym w grupie minimum 3 uczniów.

Na wniosek kościoła lub związku wyznaniowego organ prowadzący szkołę, może zorganizować nauczanie religii w sposób odmienny. Odmiennosc tę należy rozumieć jako sytuację, w której dochodzi do ułatwienia możliwości nauczania religii w szkole w stosunku do ogólnie przyjętych zasad (np. obniżenie dolnej granicy siedmiu osób w grupie między klasowej). Możliwość odstępstwa uzależniona jest od posiadania przez szkołę odpowiednich środków i spełnienia warunku „szczególnie uzasadnionego przypadku”.

Analogicznie, w zależności od liczby zgłoszonych uczniów, mogą być organizowane w szkole zajęcia z etyki.

W rozporządzeniu określone zostały także zasady dotyczące: tworzenia programów nauczania, organizacji czasu wolnego uczniom nie korzystającym z nauki religii lub etyki w szkole, zatrudniania nauczycieli, sposobu określania ich kwalifikacji, prawa i obowiązki nauczycieli, tygodniowy wymiar czasu nauki religii i etyki w szkole a także zasady wizytowania lekcji religii i nadzoru pedagogicznego nad nauczaniem religii i etyki.

Ocena z religii lub etyki umieszczana jest na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie ze sprawowania. W celu wyeliminowania ewentualnych przejawów nietolerancji nie należy zamieszczać danych, z których wynikałoby, na zajęcia z jakiej religii (bądź etyki) uczeń

uczęszczał. Ocena z religii (etyki), a także jej brak nie ma wpływu na promowanie ucznia do następnej klasy. Wystawiana jest według skali ocen przyjętej w danej klasie. Ocena na świadectwie szkolnym wydawanym przez szkołę, do której uczęszczają uczniowie, wystawiana jest wyłącznie na podstawie lekcji religii i etyki organizowanych przez tę szkołę lub organ ją prowadzący. W tym drugim przypadku uczniowie otrzymują ocenę na podstawie zaświadczenia katechety lub nauczyciela etyki.

Jeżeli religia lub wyznanie, do którego należą, nakłada na swoich członków obowiązek odbycia rekolekcji wielkopostnych, uczniowie uczęszczający na naukę religii uzyskują w tym celu trzy kolejne dni zwolnienia z zajęć szkolnych.

Wpomieszczeniach szkolnych może być umieszczony krzyż. W szkole można także odmawiać modlitwę przed i po zajęciach. Odmawianie modlitwy w szkole powinno być wyrazem wspólnego dążenia uczniów oraz taktu i delikatności ze strony nauczycieli i wychowawców. Zarówno modlitwa jak i umieszczenie krzyża w pomieszczeniach szkolnych ma charakter fakultatywny.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej pozbawiło mocy instrukcję Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 1990 r. dotyczącą powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91, instrukcję Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 1990 r. dotyczącą powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91, określającą zasady współdziałania z kościołami i związkami wyznaniowymi poza Kościołem Rzymskokatolickim oraz decyzję nr 25 Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 1991 r., z zastrzeżeniem ust. 2. Zachowały one jednakże moc do czasu wydania zarządzeń przewidzianych w przepisach o stosunku Państwa do poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych odnośnie do nauki religii w przedszkolach i w zakładach opiekuńczo-wychowawczych.

Zgodnie z art. 20. ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. kościoły i inne związki wyznaniowe mogą nauczać religii oraz wychowywać religijnie dzieci i młodzież, zgodnie z wyborem dokonany przez ich rodziców lub opiekunów prawnych. Nauczanie religii dzieci i młodzieży jest wewnętrzną sprawą kościołów i innych związków wyznaniowych. Jest ono organizowane, zgodnie z programem ustalonym przez władze kościoła lub innego związku wyznaniowego, w punktach katechetycznych znajdujących się w kościołach, domach modlitw i innych pomieszczeniach udostępnionych na ten cel przez osobę uprawnioną do dysponowania nimi. Dodatkowo kościoły i związki wyznaniowe, nie organizujące nauczania religii w ramach systemu oświatowego, mogą nieodpłatnie wykorzystywać na cele katechetyczne sale lekcyjne, lecz jedynie w terminach wolnych od zajęć szkolnych (par. 2 ust. 5 rozporządzenia MEN z 1992 r. określającego warunki i sposób organizowania nauki religii w szkołach publicznych).

Kościoły i inne związki wyznaniowe mają prawo zakładać i prowadzić szkoły oraz inne placówki oświatowo-wychowawcze i opiekuńczo-wychowawcze na zasadach określonych w ustawach.

Kształcenie duchownych. Sytuacja prawna i ubezpieczenie społeczne duchownych

Obowiązujące przepisy zapewniają szeroką swobodę w zakresie kształcenia duchownych. Zastosowanie mają przepisy ustaw: o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, indywidualnych, o systemie oświaty, o szkolnictwie wyższym a także o tytule i stopniach naukowych.

Ustawy wyznaniowe nie podają definicji duchownego. Duchowni oraz osoby zakonne kościołów i związków wyznaniowych korzystają z praw i podlegają obowiązkowi na równi z innymi obywatelami we wszystkich dziedzinach życia państwowego, politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego. W ramach obowiązujących przepisów ustaw zwolnieni są z obowiązków niemożliwych do pogodzenia z pełnieniem funkcji duchownego lub osoby zakonnej. Mają też prawo do noszenia stroju duchownego. Szczególne uprawnienia w ramach ustaw wyznaniowych dotyczą także służby wojskowej.

Ubezpieczenie społeczne duchownych określone zostało w ustawie z 17 maja 1989 r. (Dz. U. Nr 29, poz. 156). Opodatkowania przychodów osób duchownych dotyczą przepisy rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 20 grudnia 1991 r. (Dz. U. Nr 124, poz. 552).

Uprawnienia majątkowe

Wszystkie kościoły i związki wyznaniowe i ich osoby prawne, niezależnie od sposobu regulacji ich sytuacji prawnej mają prawo nabywania, posiadania i zbywania mienia ruchomego i nieruchomości, nabywania i zbywania innych praw oraz zarządzania swoim majątkiem. Uczestnictwo wyznaniowych osób prawnych w obrocie cywilnoprawnym podlega ogólnie obowiązującym przepisom, jeżeli nie zmieniają ich przepisy ustaw wyznaniowych. W sprawach majątkowych kościoły i inne związki wyznaniowe działają poprzez swoje osoby prawne. Dużego znaczenia z punktu widzenia interesów kościołów i związków wyznaniowych nabiera ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. Nr 115, poz. 741). Określa ona m.in. zasady gospodarowania nieruchomościami stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność gminy. Z zastrzeżeniem wyjątków wynikających z ustaw nieruchomości te mogą być przedmiotem obrotu, w tym m.in. sprzedaży, oddania w użytkowanie wieczyste, w najem lub dzierżawę bądź oddania w trwałą zarząd.

Organem reprezentującym Skarb Państwa w sprawach gospodarowania nieruchomościami jest zasadniczo kierownik urzędu rejonowego, a organem reprezentującym w tych sprawach gminę jest zarząd gminy. Organy te zobowiązane są do gospodarowania nieruchomościami — odpowiednio z zasobu nieruchomości Skarbu Państwa lub zasobu gminnego — w sposób zgodny z zasadami prawidłowej gospodarki.

Sprzedaż nieruchomości albo oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości gruntowej następuje w drodze przetargu lub w drodze bezprzetargowej i wymaga zawarcia umowy w formie aktu notarialnego. Określenie szczegółowych zasad i trybu przeprowadzania przetargów na zbycie nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub własność gminy zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 1998 r. (Dz. U. Nr 9, poz. 30).

Cenę nieruchomości ustala się na podstawie jej wartości określonej przez rzeczoznawcę majątkowego, przy czym przy sprzedaży nieruchomości w drodze bezprzetargowej cenę nieruchomości ustala się w wysokości nie niższej niż jej wartość. Przy sprzedaży nieruchomości w drodze bezprzetargowej właściwy organ może udzielić za zgodą, odpowiednio wojewody lub rady gminy, bonifikaty od ustalonej ceny, jeżeli nieruchomość jest sprzedawana na cele działalności sakralnej kościołom i związkom wyznaniowym, mającym uregulowane stosunki z państwem.

W przypadku użytkowania wieczystego wysokość stawek procentowych opłat rocznych z tego tytułu jest uzależniona od określonego w umowie celu, na jaki nieruchomość gruntowa została oddana, i wynosi za nieruchomości gruntowe pod budowę obiektów sakralnych wraz z budynkami towarzyszącymi, plebanii w parafiach diecezjalnych i zakonnych, archiwów i muzeów diecezjalnych, seminariów duchownych, domów zakonnych oraz siedzib naczelnych władz kościołów i związków wyznaniowych - 0,3% ceny.

Budownictwo sakralne i kościelne

Prawo realizowania inwestycji sakralnych i kościelnych zapewnia wszystkim kościołom i związkom wyznaniowym ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 r. Działalność obejmującą sprawy wykorzystania terenów zgodnie z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiórkę obiektów budowlanych określa ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr 89, poz. 414 z późn. zm.). Prawo budowlane z 1994 r. określa także zasady działania organów administracji państwowej w tych dziedzinach.

Zgodnie z ustawą obiekt budowlany i związane z nim urządzenia należy projektować w sposób zapewniający formę architektoniczną dostosowaną do krajobrazu i otaczającej zabudowy. Projektowanie, budowa, użytkowanie i utrzymywanie obiektu zgodnie z przepisami spełniać musi szereg warunków określonych w ustawie. Roboty budowlane można rozpocząć — z wyjątkami — jedynie na podstawie ostatecznej decyzji o pozwoleniu na budowę. Przez pozwolenie na budowę rozumieć należy decyzję administracyjną zezwalającą na rozpoczęcie i prowadzenie budowy. W decyzji o pozwoleniu na budowę zatwierdzeniu podlega też projekt budowlany, który spełniać powinien wymagania określone w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, jeżeli jest ona wymagana zgodnie z przepisami o zagospodarowaniu przestrzennym. Właściwym organem do wydania pozwolenia na budowę jest organ nadzoru architektoniczno — budowlanego (kierownik urzędu rejonowego). Od decyzji negatywnej stronie przysługuje odwołanie do organu drugiej instancji (wojewoda) w terminie 14 dni od

dnia jej doręczenia. W razie kolejnej decyzji negatywnej stronie przysługuje skarga wnoszona bezpośrednio do Naczelnego Sądu Administracyjnego w terminie 30 dni od doręczenia decyzji. Decyzja o pozwoleniu na budowę wygasa, jeżeli budowa nie została rozpoczęta przed upływem 2 lat od dnia, w którym decyzja ta stała się ostateczna lub budowa została przerwana na czas dłuższy niż 2 lata.

W odniesieniu do budynków zabytkowych zastosowanie mają także przepisy ustawy z 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48).

Szerzej sprawy budowlane w zakresie budownictwa sakralnego i kościelnego określone zostały w ustawach indywidualnych.

Cmentarze wyznaniowe

Status prawny cmentarzy wyznaniowych normowany jest ustawą z dnia 31 stycznia 1959 r. (Dz. U. z 1972 r. Nr 47, poz. 298 z późn. zm.). Prawo kościołów i związków wyznaniowych do zakładania, posiadania, poszerzania i zarządzania cmentarzami potwierdza ustawa z 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania i ustawy indywidualne.

Założenie lub rozszerzenie cmentarza wyznaniowego może nastąpić na terenie przeznaczonym na ten cel w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, po uzyskaniu zgody państwowego wojewódzkiego inspektora sanitarnego. Warunki odstępowania gruntów państwowych na zakładanie i rozszerzanie cmentarzy określone zostały w rozporządzeniu Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 27 lipca 1959 r. (Dz. U. Nr 46, poz. 284). Zamknięcie cmentarza wyznaniowego następuje na wniosek władzy kościelnej lub za jej zgodą. Utrzymanie cmentarzy wyznaniowych i zarządzanie nimi należy do związków wyznaniowych.

W miejscowościach, w których nie ma cmentarzy komunalnych, zarząd cmentarza wyznaniowego jest obowiązany umożliwić pochowanie na tym cmentarzu, bez jakiegokolwiek dyskryminacji, osób zmarłych innego wyznania lub niewierzących. Zakaz odmowy pochówku dotyczy także osób (oraz ich bliskich), które posiadają nabyte prawo do pochówku w określonym miejscu tego cmentarza. Zwłoki ww. osób powinny być traktowane przez zarząd cmentarza na równi ze zwłokami osób należących do wyznania, do którego należy cmentarz, a w szczególności pod względem wyznaczenia miejsca pochowania, właściwego ceremoniału pogrzebowego i wznoszenia stosownych nagrobków.

Działalność gospodarcza

Kościoły i związki wyznaniowe mogą prowadzić różnorodną działalność gospodarczą, przy czym podjęcie działalności gospodarczej przez osobę prawną kościołów lub innych związków wyznaniowych nie wymaga ewidencjonowania ani rejestracji.

Do działalności gospodarczej osób prawnych kościołów lub innych związków wyznaniowych zastosowanie mają przepisy ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. Nr 121, poz. 591 z późn. zm.), dotyczące m.in. obowiązku sporządzania i ogłaszania sprawozdań finansowych oraz badania ich przez biegłych rewidentów.

Ponadto na podstawie ustawy z dnia 13.10.1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników (Dz. U. Nr 142, poz. 702) podatnicy zobowiązani są do dokonania zgłoszenia identyfikacyjnego w urzędzie skarbowym w celu nadania numeru identyfikacji podatkowej — NIP.

Osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych mają prawo tworzenia spółek, w których mogą być wyłącznymi udziałowcami.

Dochody i opodatkowanie kościołów i związków wyznaniowych

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności i sumienia z 1989 r. majątek i przychody kościołów i innych związków wyznaniowych podlegają ogólnie obowiązującym przepisom podatkowym, z wyjątkami określonymi w tej ustawie bądź w ustawach indywidualnych.

Zarejestrowane na podstawie ustawy z 1989 r. o gwarancjach sumienia i wyznania osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych są zwolnione od opodatkowania z tytułu przychodów ze swojej działalności niegospodarczej. W tym zakresie osoby te nie mają

obowiązku prowadzenia dokumentacji wymaganej przez przepisy podatkowe.

Na podstawie ustawy z 15 marca 1933 r. (Dz. U. Nr 22, poz. 162 z późn. zm.) organizowanie i przeprowadzanie zbiórek publicznych zarówno w formie pieniężnej, jak i rzeczowej wymagają zezwolenia właściwych organów administracji publicznej (np. gdy zbiórka przeprowadzana jest na obszarze gminy lub jego części zezwolenie wydaje organ gminy jako organ samorządu terytorialnego).

Przepisy ustawy co do konieczności uzyskiwania zezwolenia nie mają jednakże zastosowania m.in. w przypadku zbierania ofiar na cele religijne, kościelną działalność charytatywno – opiekuńczą, naukową, oświatową i wychowawczą oraz utrzymania duchownych i członków zakonów, jeżeli odbywają się w obrębie terenów kościelnych, kaplic oraz w miejscach i okolicznościach zwyczajowo przyjętych w danej okolicy i w sposób tradycyjnie ustalony. Dodatkowo zwolnione są od opodatkowania dochody z działalności gospodarczej osób prawnych kościołów i innych związków wyznaniowych oraz spółek, których udziałowcami są wyłącznie te osoby w części, w jakiej zostały przeznaczone w roku podatkowym lub w roku po nim następującym na cele kultowe, oświatowo -wychowawcze, naukowe, kulturalne, działalność charytatywno – opiekuńczą, punkty katechetyczne, konserwację zabytków oraz na inwestycje sakralne i inwestycje kościelne, których przedmiotem są punkty katechetyczne i zakłady charytatywno – opiekuńcze, jak również remonty tych obiektów. W części nie przeznaczonej na ww. cele dochód tych podmiotów opodatkowany jest wg stawek określonych w ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 1993 r., Nr 106, poz. 482 z późn. zm.) z uwzględnieniem zarządzenia Ministra Finansów z dnia 20 lipca 1994 r. w sprawie częściowego zaniechania ustalania i poboru podatku dochodowego od kościelnych osób prawnych (M.P. Nr 42, poz. 350) od dochodu z działalności handlowej, uzyskanego ze sprzedaży m.in. wydawnictw o tematyce religijnej, dewocjonałów itd.

Ustawy podatkowe przewidują wymierne korzyści dla podatników wspierających finansowo działalność kościołów i związków wyznaniowych. Od dochodu przed opodatkowaniem można mianowicie odliczyć darowiznę m.in. na cele kultu religijnego, dobroczynne i na działalność charytatywno – opiekuńczą łącznie do wysokości nie przekraczającej 10 % dochodu. Darowiznę przekazać może zarówno osoba prawna (art. 18 ust. 1 pkt. 1b. ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych) jak również osoba fizyczna na podstawie art. 26 ust. 1 pkt. 9b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 1993 r., Nr 90, poz. 416 z późn. zm.).

Osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych podlegają także obowiązkowi podatkowemu w zakresie podatku od towarów i usług (VAT) , o ile ma zastosowanie ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 z późn. zm.).

Osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych są zwolnione od opodatkowania i od świadczeń na fundusz gminny i fundusz miejski, od nieruchomości lub ich części, stanowiących własność tych osób lub używanych przez nie na podstawie innego tytułu prawnego na cele niemieszkalne, z wyjątkiem części zajmowanej na wykonywanie działalności gospodarczej. W pozostałych przypadkach zastosowanie będą miały przepisy ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. Nr 9, poz. 31 z późn. zm.).

Kościoły i związki wyznaniowe zwolnione są od opłaty skarbowej określonej w par. 58 - 60 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie opłaty skarbowej w zakresie wskazanym w par. 62 ust. 1 i 2 (Dz. U., Nr 136, poz. 705 z późn. zm.). Wolne są od opłat celnych przesyłane z zagranicy dla osób prawnych kościołów i innych związków wyznaniowych dary przeznaczone na cele kultowe, charytatywno-opiekuńcze i oświatowo – wychowawcze a także maszyny, urządzenia i materiały poligraficzne oraz papier.

Opracowane na podstawie:

1. M. Pietrzak: Prawo wyznaniowe, Warszawa 1993
2. J. Lang, J. Służewski, M. Wierzbowski, A. Wiktorowska: Polskie prawo administracyjne, Warszawa 1995

Przypisy:

[1] Art. 445 par. 3 K. c. - "Roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców tylko wtedy, gdy zostało uznane na piśmie albo gdy powództwo zostało

wytoczone za życia poszkodowanego"

Ernest Zienkiewicz

prawnik z Fundacji Helsińskiej

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 31-10-2003)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2864) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2864>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.

Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl